

Direcció Newsletter: Esther Grau y Diana Marre

Edició: Beatriz San Román

Format i maquetació: Sofia Gaggiotti

Difusió: Maria Galizia

Il·lustració: Anaïs Vidal

Continguts: Mara E. Martínez Morant

ISSN: 2013-2956

Reflexionant a l'entorn de la maternitat i l'avortament

La intencionalitat d'aquest article és proposar que, en l'imaginari sociocultural, encara persisteixen creences que atorguen a les dones el rol de mers objectes reproductors de les exigències dels homes, siguin aquests humans o divins, i esbossar com aquesta funció reproductora es recrea en el temps. La invenció de la categoria de simple recipient de la llavor del mascle que s'atribuïa a la dona, té un llarg recorregut històric que, contra el que podria esperar-se, en lloc d'anar eclipsant-se es manté viva el segle XXI. Òbviament, els discursos i processos són cada vegada més subtils i menys visibles, la qual cosa permet una contínua impregnació a nivell social de les ideologies que mantenen actives les creences i les seves pràctiques. I, amb això, la idealització de la maternitat com a destí de les dones.

Al llarg de les pàgines que segueixen es mostren diferents testimoniatges recopilats entre dones que inicien una gestació no desitjada i decideixen avortar, i unes altres que ja han viscut aquesta experiència. Cal assenyalar que, en la transcripció dels relats de les dones informants, s'ha conservat la seva dicció per evitar perdre l'èmfasi i el sentit del seu discurs. Les narracions de les informants constitueixen la veu "inaudible" i "invisible" de moltes dones que experimenten la maternitat i l'avortament des de perspectives poc (re)conegudes socialment.

Lauraballa
2004

Aquesta Newsletter es publica amb el recolzament del Ministeri de Ciència i Innovació a través del projecte I+D *Adopción Internacional y Nacional: Familia, educación y pertenencia: perspectivas interdisciplinarias y comparativas* (MICIN CSO2009-14763-C03-01 subprograma SOCI)

Vinculacions entre maternitat i avortament

Mentre la sexualitat troba formes d'expressió cultural, la maternitat sembla com si pertanyés a l'àmbit de l'espontani, és a dir, es percep repetidament com una condició que pot “sobreviure” de manera similar a l'aparició d'un catarro. Entre els aspectes que incideixen en la maternitat “imprevista” ocupa un lloc especial el recurs a l'avortament, que no es pot dir que sigui lliure i voluntari, perquè en realitat no ho és a cap lloc del món i que, potser, expressa la dificultat de força dones per a gestionar el seu desig “inconscient” de ser mares.

És evident que la dimensió creativa predomina en totes les etapes que configuren el procés de la maternitat. La qüestió és plantejar com potenciar aquesta qualitat des del seu context d'origen, convertint-la en una expressió intel·lectual, en una manera de comprendre i comunicar, alhora que en “Art” reconegut com a tal. Al llarg de la història, la disponibilitat materna s'ha utilitzat en tasques repetitives i subordinades d'atenció i ajuda, encara que és obvi que les dones estan capacitades per desenvolupar activitats socials i culturals d'abast molt més ric i satisfactori. No es tracta de substituir el tenir filles i fills per altres activitats, sinó de traduir la potestat de donar i tenir cura de la vida en una qualitat existencial que sintonitzi amb la identitat femenina, amb la forma de ser i estar al món i de viure la relació amb els altres.

Seguint a De Beauvoir (1987) en la idea que la dona no neix sinó que es fa, cal assenyalar que “fer” o constituir una identitat femenina que és alhora individual (interna) i social (col·lectiva) depèn, precisament, de la manera en què s'elaboren les imatges de la condició femenina en cada cultura en un període concret. Les formes culturals sempre són resultat d'un conflicte, sexual en aquest cas, que proveeixen versions adequades a la ideologia del poder dominant en cada grup social. Entre les imatges més impressionants que ha elaborat la cultura per representar i governar les dones es troba la de “la mare”. En certs aspectes es tracta d'una imatge intemporal, mentre que en uns altres es concreta en històries i metàfores específiques però, en qualsevol cas, és una imatge incorporada en el pensament simbòlic de totes les societats.

La maternitat, entesa com “portar una filla o fill al món”, es considera una experiència universal, potser la més compartida de totes donat que tots els éssers humans, almenys fins avui, han tingut com a primer escenari el cos d'una dona. Precisament per aquesta naturalesa d'experiència universal, la maternitat sempre s'ha emprat com a metàfora de l'alteritat i gairebé no ha trobat significat per ella mateixa. Culturalment, les metàfores se succeeixen i adquireixen importància variable segons la conjuntura, observable en com es relaciona la “mare” amb la Terra; l'embaràs i el part com a treball productiu; la maternitat com a força creadora relativament obligada; i la criança i cura de la filla o fill com a ètica, entre d'altres possibilitats.

En la fecunditat encara es valora de forma sublimada la “voluntat divina” (com s'ha detectat en nombrosos relats de les informants); la maternitat continua observant-se com una imposició de caràcter inexcusable que les dones han d'acceptar de manera submissa. El paradigma, en la majoria de societats occidentals, el constitueix la imatge de la “Verge” i la interpretació simbòlica associada en aquesta, que recrea una forma impersonal d'entendre la repercussió de la maternitat en la vida de les dones, induint-les a incorporar ideologies concretes respecte al seu rol i destí vital de “mares”:

“...gracias a Él [a Dios] yo sé qué es ser madre, es lo más grande que le puede pasar a una mujer porque tener un hijo lo es todo... yo lo sé bien porque cuando me quedé embarazada de mi Eva lo viví como algo muy grande...”.

“... ¡ser madre es lo mejor que me ha pasado en mi vida! tuve la suerte de embarazarme pronto... ¡tanto como yo lo había pedido! [rezos] ...porque no creo que haya nada mejor que ser madre y ver a tus hijos...”.

Lauraballa
2004

En diverses ocasions, potser com a resultat del procés aculturador que experimenten moltes dones immigrants, s'observen canvis significatius en les diferents maneres d'aprehendre la maternitat:

“...nosotros, mi esposo y yo, queríamos tener otro hijo y lo intentamos cada vez que yo me regresé a mi país [cada vez que visitó su país, trabaja en Barcelona hace 6 años]... lo intentamos siempre y no me embarasé... (...) ...y ahora sí sucedió cuando yo ya no quiero más hijos... (...) ... por eso que no le dije a mi esposo [reside en Perú], porque si le digo él querrá que lo tenga porque él sí querría otro hijo pero yo no puedo tener más, y es que ya soy mayor para tener más hijos [tiene 34 años, 3 hijos y 1 hija], ya no es como antes de viajar aquí, que yo sí quería... (...) ...es que allá se piensa de otro modo y acá usted cambia, lo aprende poco a poco, lo aprende de otro modo... (...) ...vea allá nosotros, los pobres, no tenemos nada y pues tener más hijos es nuestra riqueza...”.

Dels testimoniatges descrits pot extreure's que la maternitat representa la realització de l'anhel femení de fecunditat i la creació d'una figura imaginària, respecte a la naturalesa i materialitat de l'ésser que presumptament haurà de néixer, a partir de conèixer i confirmar la gestació. Aquest suposat desig femení de procreació està certament i plenament induït per elements socials i culturals. D'altra banda, tradicionalment s'ha acceptat el fet generador com a fenomen natural inescrutable, presència d'allò sagrat, que solament la ciència mèdica ordena en aïllar el que té explicació racional del que pertany al món de les creences. D'aquesta manera, la funció generativa de l'organisme femení queda aïllada i desvinculada de la seva dimensió psíquica, completament disponible a la decisió, mirada i judici de diferents agents externs com Déu, el metge, el pare o el jutge. En definitiva, sense deixar lloc a un altre desig que no sigui el generat a través dels diversos instruments del poder manifest d'aquests agents.

L'anterior condueix a formular: han nascut les dones per ser mares? El plantejament subjacent a la pregunta mostra que la maternitat se situa en l'àmbit del natural, com si fos una qüestió de compliment instintiu i ineludible, en lloc de ser una opció que cada dona arbitrarà. La qüestió de la suposada “inclinació” cap a l'acompliment de la maternitat és la que provoca l'aparició del “instint maternal”. Tanmateix, les conductes instintives corresponen a l'àmbit de la naturalesa i es produeixen prescindint del context social; les persones actuen segons les conductes socialment apreses i amb una manca gairebé completa de comportaments instintius, reduint-se aquests gairebé exclusivament a actes reflexos.

*Ortner (1979) escriu que s'assigna la dona a la naturalesa i es relaciona l'home amb la cultura: el que les dones són i fan no es considera socialment construït sinó que s'estima com a resultat dels seus impulsos bàsics. És un sistema tradicional de naturalització de les conductes, que resulta especialment adequat per assignar a les dones destins com l'amor romàntic, l'amor maternal o la passivitat sexual. Per això, les reivindicacions de gènere sempre es refereixen a la necessitat de desnaturalitzar els comportaments atribuïts a les dones, reconeixent i recobrant per a aquestes la seva condició de subjectes socialment construïts, fins i tot en els aspectes menys qüestionats, perquè tots impliquen un ordre social que els manipula.

En l'àmbit de l'amor romàntic i de la sexualitat, és relativament fàcil observar les transformacions seguides amb el transcurs del temps, fet que impedeix creure en la seva intemporalitat. En canvi, en el context de l'amor maternal és on els prejudicis es troben profundament arrelats. Apparentment, gairebé es presenta com a evidència racional que la vinculació de la mare amb les seves filles i fills és una relació biològica fonamentada en circumstàncies que difereixen notablement d'altres relacions afectives. Part de l'organització social es basa en aquesta creença, especialment en societats patrilineals on s'exalta la maternitat perquè garanteix els fills mascles per al llinatge patern, i la valoració de les dones està centrada en la seva capacitat procreadora. Per això, s'incorpora la convicció que la maternitat és un destí que implica la millor satisfacció i recompensa i, òbviament, les pròpies dones solen compartir aquesta creença. Aquesta elaboració, convertida en una espècie de mite de l'amor maternal, és la base de l'amor romàntic i de la passivitat sexual que, junt amb la complementarietat dels rols, suposadament garantirà la continuïtat de la parella per criar filles i fills legítims.

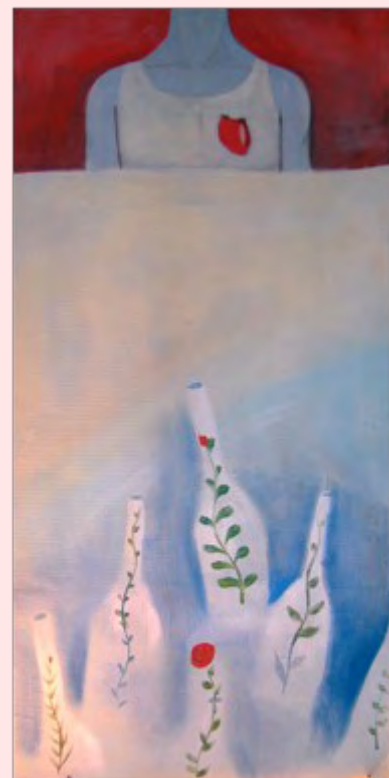
Lauraballa
2005

Simone De Beauvoir (1987) és la primera a qüestionar la presumpta naturalitat dels comportaments maternals i proposa situar-los en l'esfera de la cultura, separant el que és biològic de la maternitat, de la valoració social que se li atribueix. Aquesta última inclou, diu De Beauvoir, aspectes com la importància que les dones atorguen al fet de ser mares, l'èmfasi que confereixen o el rebuig que senten davant aquesta possibilitat, la prioritat que li concedeixen en les seves trajectòries vitals, el tipus i durada dels vincles afectius i de cura que despleguen envers les seves filles i fills i, fins i tot, pel que fa als descendents d'aquestes o aquests.

Margaret Mead (1982) realitza una excel·lent investigació, amb les dones de l'ètnia mundugumor de Nova Guinea, els resultats de la qual desvirtuen la presumpta universalitat de les conductes maternals. Aquestes dones consideraven una càrrega i una desgràcia tenir fills i traslladaven la cura d'aquests als seus germans grans, sense que això els procurés cap sentiment de culpa. El que demostra Mead és la diferent concreció de l'amor maternal en les cultures: si una conducta fos instintiva o innata, estaria representada en totes les societats, sent més evident com menor fos la sofisticació cultural dels grups.

Elizabeth Badinter (1980) escriu que, a Europa, durant els segles XVI al XIX, l'abandonament de nenes i nens era una pràctica habitual, i en totes les classes socials les mares deixaven en mans de les dides l'alletament dels seus descendents. L'abandonament implicaria falta d'amor, encara que durant molts anys s'interpreta com a conseqüència de les altes taxes de mortalitat infantil. Badinter afirma en canvi que no és que les mares es desentenguin dels nens perquè aquests moren amb freqüència, sinó que és la falta d'interès de les mares pels seus fills el que fa que morin. L'autora explica que, fins a mitjan segle XVIII, la infància pateix una manca de cures maternals i no està representada en la ciència i en la literatura: quan apareix, que és en els contes infantils, la infància no té drets o està abandonada al bosc a la mercè dels seus propis recursos.

Lauraballa
2008

Badinter assenyala que a partir de Rousseau els nens (no les nenes) comencen a merèixer interès social i es deriva a les mares la responsabilitat de la supervivència i salut dels nous ciutadans, tasca socialment construïda i atribuïda, emmascarada com a compliment d'un deure instintiu. S'assigna unilateralment a les dones aquest deure social i es naturalitza com a opció biològicament determinada. El model d'amor maternal emergeix caracteritzat per la cura continuada i l'omissió dels propis anhels per l'atenció dels desigs i necessitats dels altres. És una activitat altruista, completament desvinculada de comportaments relacionats amb els instints. Ni la maternitat com a fet innat, ni les cures perllongades més enllà d'aconseguir la maduresa necessària per a desenvolupar-se autònomament, es troben entre els animals femelles en la naturalesa. Solament entre els éssers humans es produeixen aquests comportaments, que resulten comprensibles en analitzar-los i observar que es tracta de l'acompliment interioritzat d'una imposició social.

Aquesta imposició social té tanta força que s'utilitza per justificar múltiples conductes. Així, per exemple, eximeix o justifica socialment a la dona que delinqueix o es dedica al treball sexual per mantenir a les seves filles i fills, mentre respecta o prestigia a aquella que tira endavant amb un embaràs encara que la situació física, psíquica i/o social presenti circumstàncies de risc i precarietat inacceptables, no només per a la pròpia dona sinó també per al fetus. De la mateixa manera, aquesta espècie de mite de l'instint maternal afavoreix a la professió mèdica en traslladar el desig de procrear a l'àmbit d'allò esperat, del "normal" per a totes les dones, generant una demanda de serveis de procreació artificial i medicalitzada. El desig de procrear gairebé arriba al caràcter d'obligació per a dones estèrils, que se sotmeten a tot tipus de tractaments per tal d'aconseguir complir el mandat social. Per a Badinter, no es tracta de negar que la maternitat pugui ser un projecte atractiu, però és necessari subratllar que es tracta d'això, d'un projecte, i com a tal és optatiu.

Incidint en la qüestió, Victoria Sau (2003) qüestiona per què es denomina eufemísticament maternitat al principi que assenyala que tot individu existeix perquè un altre individu, una dona, ho va voler així. Sau també planteja per què ser fill o filla d'una dona té molt poca o cap importància o, quan la té, és negativa perquè el subjecte és una "filla o fill de puta", és a dir, "solament" té mare. Per contra, la paternitat és una categoria sociopolítica privilegi dels homes, que decideix i reparteix destins arbitràriament sobre éssers humans que obté, altruístament, de les dones. La paternitat estableix uns paràmetres classificadors, jurídics, coercitius, sancionadors, distributius i limitadors sobre el fet de procrear, perquè tot tingui aparença legítima, sosté la psicòloga.

Sau planteja si mendicarien les dones el seu dret a l'avortament en cas d'haver-se desenvolupat la maternitat en les esferes política, social i cultural de la manera com ho ha fet la paternitat. Afirmar que és precisament la paternitat la que ha convertit als fills i filles de les dones en amos i esclaves, rics i pobres, posseïdors i desheretades. Sau conclou dient que la paternitat ha establert un ordre fictici de dones naturals i homes artificials.

Per la seva banda, Mary Boyle (1997) defensa la idea que l'avortament és considerat un problema perquè es jutja negativament en vincular-ho amb la maternitat, que s'interpreta com un fet positiu. Proposa acabar amb aquest constructe enganyós a favor de la maternitat, que és un reflex de la ideologia masculina, ressituant els dos conceptes. D'aquesta manera, la maternitat es presentarà com una alternativa a l'avortament. Per sostenir la seva proposta, l'autora se serveix de dades que extreu de la psicologia i de la medicina, demostrant que la maternitat presenta un risc sanitari superior al de l'avortament i que les depressions són més freqüents després del part que de l'avortament. D'això es desprèn que és a causa exclusivament de l'influx de determinats corrents ideològics, que són una construcció social, el fet que la maternitat es valori i l'avortament es menyspreï. Servint-se de la idea de construcció social per deconstruir el concepte que la vida humana té un caràcter sagrat, Boyle declara que l'atribució de valor a la categoria de "persona", lluny de ser universal, només s'inscriu en la història d'Occident.

Els plantejaments de Boyle, en presentar la maternitat com un constructe social necessari per a la dominació masculina, obren la possibilitat d'un canvi radical en el mode de producció. La seva deconstrucció del naturalisme permet considerar que la manera de reproduir poblacions que s'estima habitual -la relació sexual entre una dona i un home i la gestació que es realitza en el cos de la dona no és natural més que per a les ideologies que naturalitzen un tipus, entre d'altres, de reproducció humana. Per tant, aquest mode pot ser descrit com a part d'un ordre sexual reproductiu basat en l'explotació.

Lauraballa
2009

Aquest ordre sexual deixa de ser inevitable a mesura que avancen les tecnologies reproductives, presentant nous mitjans per assegurar la reproducció humana. En aquest sentit, encara que resulti una proposta “en germen”, es troba la hipòtesi d’Atlan (2005) sobre la creació del “úter artificial” que actuaria de la manera com ho fa l’úter d’una dona. Les investigacions que treballen el nou ordre reproductiu no s’interessen per l’avortament més que com una llibertat adquirida, que ha possibilitat l’accés a noves prerrogatives més significatives per al futur. Una vegada les tecnologies reproductives es perfeccionin i prosperin, l’avortament haurà estat, pràctica o completament, superat.

El subjecte de la maternitat no és la mare

Quan s’inicia un embaràs, no és la dona embarassada la protagonista de l’esdeveniment sinó l’embrió, al qual determinades ideologies li atorguen l’estatut de “persona”. Tanmateix, aquest embrió ha d’utilitzar el cos femení per desenvolupar-se -sense ell no podria existir-, la qual cosa qüestiona l’origen, l’abast i els objectius d’aquesta consideració ideològica. Aquest estatut de “persona” és experimentat per algunes dones en l’embaràs com la invasió del seu cos per part de les seves exparelles, com un “rastre” indesitjable deixat per aquests, del qual desitgen desprendre’s:

“...yo lo que quiero es deshacerme de la sensación de invasión que me provoca en mi cuerpo esto de estar embarazada... me cuesta explicarlo pero es que me cambia el cuerpo, me lo cambia sin que yo quiera y cada día por la mañana siento que algo está ahí, que sigue y que no puedo quitármelo de encima, que no soy yo... de repente me da un pasmo y quiero que desaparezca porque es como tener parte de él dentro de mí [de su expareja]... por eso quiero abortar y acabar con todo esto, porque no puedo soportarlo, me siento violada, invadida, como si él todavía me estuviera amenazando como ha hecho tanto tiempo ¡pues igual! ...espero no volverme loca con todo esto...”.

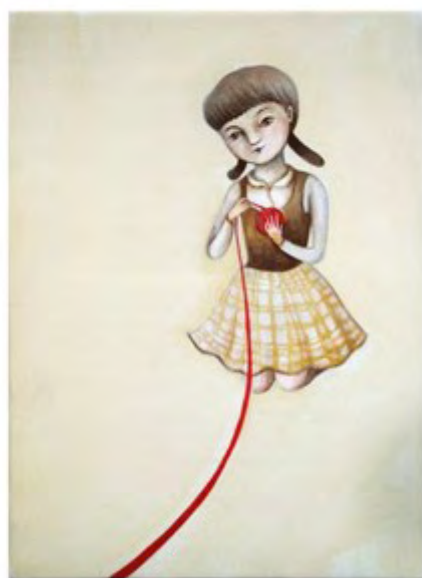
“...él me maltrataba mucho, me pegaba a mí y por eso fue que los vecinos me oyeron mis gritos y llamaron a la policía... él tenía prohibido regresarse a la casa por mandado del juez pero él fue que fue a la casa diciendo que quería sus cosas y pues le abrí y ya en la casa me... [llora] ...fue que me forzó, me abusó y yo le dije que no, pero no...[llora] ...hizo lo que tenía que hacer y así fue que me embarazó y pues resulta que yo no quiero este bebé porque no le voy a querer, porque yo voy a recordar que su papá fue que me abusó y por eso no quiero yo a este bebé, y está bien cogido este porque yo tomé remedios [6 aspirinas disueltas en Coca-Cola caliente] que me dijo una amiga y no, nada pasó...”.

En altres casos, la gestació supera aquesta percepció de “empremta” deixada per l’exparella per a convertir-se en una experiència d’alienació, interpretada per les informants com un “ens” estrany que utilitza els seus cossos encara que sigui a costa de la llibertat de qui depenen:

“...yo solo quería que me lo quitaran [abortar] porque me parecía que me volvía loca, pero loca loca ¿eh? no es broma no... me sentía como si fuera una... una... una especie de ¡portadora! como si fuera una herramienta que trabaja en algo que está dentro de mí pero sin que ese algo sea yo ¡sin que sea para mí! no sé si me entiendes... me cuesta explicarlo porque es algo que sientes y no sabes cómo decirlo y como no lo he hablado con nadie... ¡pensarían que estoy loca! ... me cuesta explicarlo pero es algo así...”.

“...nunca pensé que me quedaría porque me dijo el ginecólogo que ¡no podía tener hijos! yo no, vamos, ni siquiera lo pensé... (...) ...en mí, en mi cuerpo notaba que cambiaban cosas y no entendía por qué, y una amiga me dijo que me hiciera la prueba [test de embarazo] y me reí pero me la hice y las dos rayas salieron a la primera ... (...) ...me acordé de Alien [ríe] ... crecía algo dentro de mí... (...) ...pensé barbaridades porque no lo quería dentro de mí, yo no fui a buscarlo, fue el condón que se rompió y me fui a tomar la pastilla del día después pero no me funcionó... (...) ...cuando estaba embarazada, estaba como obsesionada y muchas veces pensé eso... que era como un Alien... ¡igualito! como la película... está dentro de ti como si fueras un contenedor y tú no quieres pero él sigue erre que erre ¡horroroso!...”.

Lauraballa
2010

Sorprèn constatar en bastants dels testimoniatges que l'atenció mèdica dispensada a una dona embarassada no la té a ella com a subjecte sinó a l'embrió o al fetus, semblant que la dona quedés reduïda a ser mera “portadora”, emprant el terme expressat per algunes dones. En aquest sentit, en les entrevistes s'observa que és freqüent que a l'embarassada li suspenguin qualsevol tipus de medicació, fins i tot en situacions en les quals resulta primordial per a la seva salut i malgrat que aquesta manifesti la seva decisió d'avortar. Àdhuc coneixent aquest desig, li indiquen a l'embarassada el que ha de fer i el que ha d'evitar, com no fumar ni beure, repòs absolut si detecten risc d'avortament i fins i tot deixar de treballar, si bé, en alguns pocs casos, es considera la circumstància socioeconòmica, cultural i emocional que afecta a la dona embarassada. Altres vegades, aquests mateixos agents intenten “convèncer-la” de no avortar o li diuen “pensa-t'ho bé”, i li indiquen la revisió ginecològica i l'ecografia que haurà de realitzar a la següent visita de control de l'embaràs. En definitiva, li ensenyen a tenir cura de totes aquelles qüestions associades no amb ella sinó amb l'embrió o el fetus:

“...el metge que em va fer les ecos em va dir que si no feia repòs absolut podria tenir un avortament en qualsevol moment... (...) ...va dir que si no feia repòs total pues que la placenta que la tenia malament i bé que total que avortaria... va ser molt fort també perquè em va dir que de fumar ni parlar, ni beure birras ni res de res, però m'ho va dir com si fos el meu pare, pitjor encara perquè el meu pare mai no m'ha parlat amb el to de mando del metge... (...) ...com que sóc una innocent no se'm va ocórrer res més que dir al metge que jo volia avortar... em va dir que avortar era un assassinat i que jo seria l'assassina del meu fill i que si ho feia la vida m'ho tornaria, i em va dir que ell no volia saber res més, que ja podia marxar, però tot això amb un to que mai no oblida-
ré...”.

Lauraballa
2010

“...tenían que hacerme unas pruebas, unas radiografías del riñón porque yo hago piedras y de vez en cuando me da el dolor y me paso unos días fatal hasta que las saco, pero eso me pasa desde hace años... (...) ...el médico me preguntó si estaba embarazada y le dije que sí porque yo lo sabía hacía unos días por el test de la farmacia [8 semanas de gestación]... me quedé parada, dijo que no podía hacerme las radiografías porque perjudicarían al bebé y yo le pregunté ¿qué bebé?... me soltó que si estaba embarazada era de un bebé y no de una foca y me dio la risa... (...) ...me dijo que lo que tenía que hacer era ir a mi ginecólogo para que me controlase... que no fumara y que de medicación nada de nada, que si me daba el ataque tendría que aprender a aguantar sin medicación porque podía afectar al bebé... y le dije que yo quería abortar, que no pensaba tenerlo, y me miró más serio, como más estirado... yo me sentía cada vez más pequeña, como si estuviera haciendo algo malo, no sé... me dijo piénsatelo bien que abortar va contra natura, contra Dios, y que ser madre es lo más importante para una mujer y que hay sitios donde me ayudarían a tenerlo y, si no lo quiero, pues que lo dé en adopción y mucho más me soltó... yo creo que lo único que quería era convencerme para que no abortara ¡pero le salió mal!”.

“...desde que me dijo el médico [generalista] que estoy embarazada he dejado la medicación porque no quiero hacerle daño al niño... siempre he oído que cuando estás embarazada no has de tomar medicinas porque perjudican al niño... (...) ...la enfermera del ambulatorio también me lo dijo, que no tomara los ansiolíticos para no hacerle daño, que esperara a la visita con la ginecóloga... (...) ...yo le dije que no quería tenerlo, que lo que necesitaba era saber qué hacer para que me lo quitasen, y no me hizo caso [la enfermera], solo me dijo que eso se lo preguntara a la ginecóloga en la visita [visita 11 días más tarde] (...) ...esperé a la visita y no sé para qué porque, en cuanto le dije que no quería tenerlo [a la ginecóloga], le cambió la cara y me dijo que la enfermera me daría un papel con direcciones de centros [clínicas donde se practican abortos] y que ella no estaba allí para matar niños sino para traerlos al mundo... que le había hecho perder el tiempo cuando podía atender a otra que quisiera tenerlo y no a mí... ¡me quedé de piedra! ...ni cinco minutos de visita y salí con una vergüenza y una rabia... (...) ....el caso es que entre unas cosas y otras me dio un ataque de ansiedad porque sin medicación, sin poder dormir, con el disgusto y después con la vergüenza, pues estaba yo que explotaba...”.

“...la verdad es que me asusté cuando me dijeron en urgencias que podía perderlo si no me pasaba el tiempo estirada en cama porque me dio miedo pensar qué me pasaría si tenía un aborto espontáneo... (...) ...como me dijeron que en cama y sin moverme, pues así me pasé una semanita, hasta que me harté y me fui a ver a mi médico que me lleva desde hace ya años y me pegó el sermón... (...) ...al final me dijo que si yo no quería tenerlo ¿para qué me iba a estar en reposo y todo eso?... fue como una luz porque de repente me di cuenta que tenía razón, porque yo lo que quería era abortar pero como te dicen lo que te dicen pues ni te planteas que no te hace falta... ¡haces lo que te dicen y punto!”.

Entre les històries recopilades es descobreix un altre aspecte significatiu: la paternitat absorbeix la maternitat. Es produeix una espècie d'apropiació de la dona i de les seves funcions reproductores, per part de l'home, emprant la forma legal que correspongui: “*senyora de*”, “*dona de*” o “*parella de*”. El mateix passa amb el naixement del nou ésser a qui, si l'home ho desitja, podrà atorgar el seu cognom. Existeix un tipus de control, escassament percebut i poc explícit, exercit no només sobre el cos de la dona sinó també sobre les filles i fills que aquesta pugui tenir, a través del qual resulta freqüent que l'embaràs, l'avortament o la gestació fins a arribar al part, depenen de la voluntat de la parella de l'embarassada. Per això, força dones argumenten que desitgen interrompre el seu embaràs perquè no volen tenir una filla o un fill “*sense pare*”:

“...él [pareja] me animó a tener a mi Oscar porque me preñé y, cuando se lo dije, sólo le faltó tocar las campanas de la alegría que le dio, y claro a mí también nos hacía ilusión tener un hijo porque era formar una familia... lo pasé mal el embarazo, hasta dejé de trabajar porque tenía pérdidas y amenaza de abortar, así que me pasé cinco meses casi siempre en la cama o en casa... y el parto... ¡veintiséis horas de parto me tiré!... creí que me moría con tanto y tanto, ¡qué mal lo pasé, oye! juré que no tendría más hijos porque me costó tanto parirlo al Oscar, pero luego le vi y me olvidé de todo ¡es mi alegría de verdad! (...) ...empezaron los problemas con él, no sé si eran celos o qué, pero era imposible vivir... cada día una bronca ¡cada día!... nos abandonó [pareja] de la noche a la mañana y nos hemos pasado casi tres años solos [ella con su hijo] porque él no se ha ocupado de nada, ya no digo de mí, pero ni siquiera de su hijo que también es suyo ¿no?... (...) ...volvió hace unos tres meses diciéndome que yo era su mujer a pesar de todo, y sé que es mi culpa, que soy una imbécil, pero me dejé llevar por sus historias y me he quedado otra vez... cuando se lo dije hizo lo mismo que

con el Oscar, me dijo que este hijo [señala hacia su vientre] nos uniría de nuevo, que lo tuviera, que volveríamos a ser felices y esas cosas que te dicen los hombres cuando quieren algo... pero mira el caso es que yo no quiero otro hijo porque ¡yo no vuelvo a pasar por lo mismo otra vez!... yo no quiero otro hijo sin padre o con padre que va y viene como el Guadiana...”.

“...yo sé que él [su pareja] es el padre de éste que llevo aquí [toca su vientre] pero él me dice que no es suyo ¡que a saber con quién he estado! [rompe a llorar]... ¿tú te crees que me puede decir eso? como si yo fuera una puta que va con unos y con otros... ¡si sólo he estado con él! ...dice que si lo tengo, que yo misma, porque él desaparece, que no quiere hijos... que si me lo quitan, él se queda y en el futuro ya tendremos hijos cuando él tenga un trabajo... ¿y qué voy a hacer? pues ¡quitármelo! no tengo otro remedio porque yo no quiero tener un hijo sin padre ¡eso sí que no quiero yo!”.

Quan es tracta d'una gestació, el subjecte és l'embrió o el fetus; quan es tracta de la maternitat, el subjecte és, paradoxalment, l'home o el pare. És obvi que, mentre la maternitat és segura, la paternitat no ho és. Per això, la llei converteix l'home en protagonista del fet, és a dir, assegura la seva paternitat convertint-lo en pare social -independentment que ho sigui biològicament-, normativa que no beneficia a les dones perquè suposa que solament l'home atorga el seu cognom a les filles i fills, transmetent-los alhora els drets precisos per ser reconeguts com a éssers socials. Actualment, en molts països s' "accepta" o es "tolera" que sigui la dona-mare qui atorgui els seus cognoms a la filla o fill, davant l'absència de pare social. No obstant això, encara es considera important i "lògic" que hi hagi "nom" del pare, mentre que al de la mare li manca valor o s'estima poc rellevant. Mostra d'això és que, per exemple, en molts països europeus i als Estats Units, la dona "perd" el seu cognom en casar-se i adquireix el del seu marit. I, en el cas de mares solteres, encara que sembla haver decrescut la seva importància, el fet que els seus fills solament portin els cognoms materns continua sent socialment menyscabat fins i tot de vegades inacceptable depenent de la posició social.

Lauraballa
2010

A manera de conclusió

A través de l'exposat a les pàgines precedents, s'intenta mostrar que el desig "inconscient" de ser mares no significa que les dones actuïn de forma irreflexiva, sinó que està vinculat amb el grau d'influència de les ideologies que guien el pensament i les accions de les persones i, en aquest cas, amb el de les dones, en gestionar la maternitat o la seva negació i alternativa, l'avortament. Les creences sobre la generació d'éssers humans tenen un arrelament i un valor social tan potent que, difícilment, seran plenament confiades a l'arbitri de les dones.

No es permet a les dones decidir sobre la maternitat: es produeix l'alienació del propi cos, és a dir, les institucions de l'Estat disposen sobre el cos de la dona en matèria de sexualitat i procreació. Es toleren, permeten, persegueixen o penalitzen unes conductes sexuals o unes altres (relacions prematrimonials, homosexualitat, adulteri, virginitat); es decideix amb més o menys èmfasi qui ha de procrear i qui no (solteres, casades, edat); són convertides en objectes d'intercanvi; es priva a les dones del poder de decidir sobre si prossegueixen o interrompen un embaràs (legislació, ideologies); són usades per al treball sexual (amb o sense normativa legal); són violades (per familiars, amics, estranys) i són tractades com a objectes en tots els conflictes armats, sense merèixer en la majoria dels casos cap tipus de reconeixement i ajuda social posterior.

Finalment, afegir que la maternitat continua sent el "destí" de les dones, malgrat les transformacions socials registrades respecte a la suposada situació d'igualtat amb els homes. A través d'estudis recentment publicats (Maher i Saugeres, 2007), es detecta que la maternitat continua sent predominantment percebuda per les dones com a natural; i el desig de la mateixa com a inevitable, inqüestionable i central en la construcció de la feminitat "normal".

Lauraballa
2007

REFLEXIONEM

L'avortament, des de la perspectiva del poder, és lògic que estigui prohibit o permès només en determinats suposats i termes: com i amb quin dret permetre que les dones decidim sobre un procés que no ens pertany tot i que l'experimentem al nostre cos? No estranya que sigui precis suplicar, reivindicar o demanar autorització per avortar i que, només quan el nombre de peticions sigui rellevant pels òrgans decisoris de poder, facin ús de la seva benevolència i atenguin la demanda ajustant-ho a la seva conveniència. Però, com la llei és modificable, bastarà una conjuntura política determinada per a què allò concedit per un govern sigui retirat per un altre que ho estimi desfavorable.

Les dones estem subjectes a dictats que, en forma de normatives adequades al 'bé comú' segons els criteris de poder, pauten les nostres possibilitats d'acció. La incapacitat jurídica de les dones per decidir convertir-nos en mares quan vulguem (o no) i amb el pare que vulguem (o sense ell), ens converteix en meres reproductores del que podríem denominar 'carn social'. Sembla ser que no pot haver maternitat social més enllà de la pauta històricament, és a dir, que no és possible una maternitat política, econòmica i cultural, si les dones no podem transmetre'ns a nosaltres mateixes com a referents, com a éssers que participen en condicions de igualtat en el grup social en el que estem inserides. O, dit d'una altra manera, no hi ha maternitat "autèntica" mentre les dones dipositem a les nostres filles i fills en un món la construcció del qual només participen residualment.

Lauraballa
2004

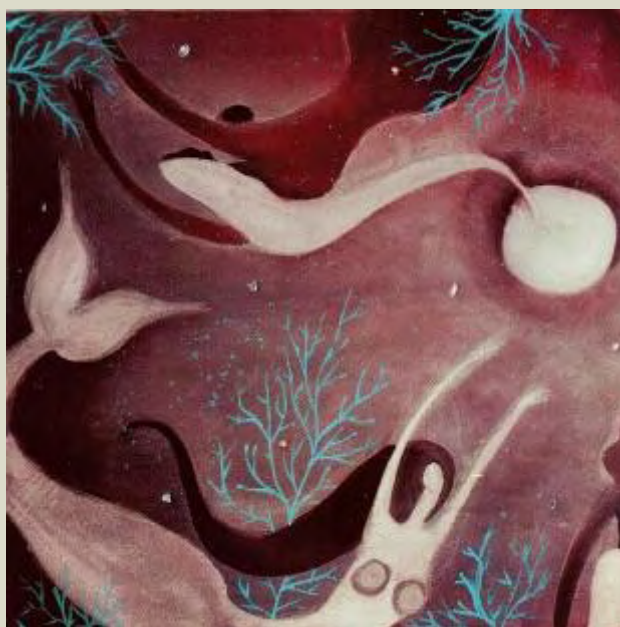

Fins i tot quan les dones reivindicuem els nostres drets i desenvolupem estratègies i pràctiques que intenten subvertir l'ordre establert, al manca de força com a col·lectiu, la nostra incidència social és escassa i dispersa, reduint-se en molts casos a actuacions locals de curt abast. Aquesta asseveració pot resultar polèmica però no és gratuïta. Està confirmada, per exemple, amb la situació actual de l'avortament a Espanya i, en general, en el món. Malgrat tot, i tot i que els processos van ser diferents a cada país, crec que la pressió feminista i social van ser les que, bàsicament, van provocar que l'avortament fos legalitzat o despenalitzat.

Malgrat tot, a dia d'avui, a cap dona que acudeix al sistema sanitari per accedir a l'avortament de l'animarà a pensar que exercir un dret, perquè si fos un dret podria exercitar-lo sempre que ho necessités. Ara bé, si una dona desitja tenir un avortament i que l'ajudin econòmicament des de instàncies de l'Administració, probablement es trobarà amb què el fet que ella hagi decidit no seguir l'embaràs no serà suficient. Haurà de convèncer de l'encertada que ha estat la seva decisió a persones que no tenen cap interès, ni hauran de responsabilitzar-se de les conseqüències del seu embaràs no desitjat.

Crec que hauríem de recuperar el lema dels anys seixanta a França i setanta a Espanya "Mon corps est à moi" (el meu cos em pertany) per reivindicar que, en tota la seva amplada i per sempre, el dret al nostre propi cos és el que per sobre de tot s'ha d'aprendre a respectar.

Lauraballa
2005

...PER VEURE

Pel·lícules:

El crimen del padre Amaro (2002). Dir. Carlos Carrera. El sacerdot, l'amor carnal i l'avortament.

El secreto de Vera Drake (2004). Dir. Mike Leigh. Com una dona ajuda desinteressadament a altres a avortar clandestinament i ho acaba pagant amb la seva vida.

4 meses, 3 semanas y 2 días (2007). Dir. Cristian Mungiu. Avortament adolescent a una Romania sota la bota del totalitarisme.

Juno (2007). Dir. Jason Reitman. Controvertida pel·lícula sobre l'avortament adolescent en clau de comèdia.

Sèrie:

Partial Terms of Endearment (2009) (episodi de la sèrie "Padre de familia", inclou el tema de la subrogació)

...PER LLEGIR

Excel·lents per entendre la importància del cos de les dones, de la reproducció humana, del futur reproductiu i de l'avortament.

- Corea, G (1985) The Mother Machine. London: The Women's Press

- Boltanski, L (2004) La condition foetale. Une sociologie de l'engendrement et de l'avortement. Paris: Gallimard

- Atlan, H (2005) L'utérus artificiel. Paris: Seuil

LINKS D'INTERÈS

- <http://www.bioedge.org/index.php/site/> . Bioedge, bioethics news from around the world
- <http://www.ourbodiesourselves.org/>. Our Bodies Ourselves, Women's Health Information
- <http://www.ippf.org/en/>. International Planned Parenthood Federation
- <http://www.apfcib.org/php/index.php>. Associació de planificació familiar de Catalunya i Balears
- <http://www.womenonwaves.org/>. Women on Waves, organización que trabaja por los derechos de la mujer

- <http://www.ibisreproductivehealth.org/>. Ibis Reproductive Health
- <http://www.guttmacher.org/statecenter/abortion.html>. Guttmacher Institute, Advancing sexual and reproductive health worldwide through research, policy analysis and public education
- <http://www.acaive.com/actividades.html>. Asociación de clínicas acreditadas para la interrupción del embarazo
- <http://www.centrojuven.org/>. Centro joven de anticoncepción y sexualidad
- <http://www.fpfe.org/>. Federación de Planificación Familiar Estatal

ESDEVENIMENTS RECENTS

- [La Encrucijada de los Acogimientos y las Adopciones en España: Las Adopciones en el Punto de Mira. ¿Una nueva etapa?](#), Asturias, 1 d'Octubre del 2011
- XX Congreso Nacional de Pediatría Social: [Problemas emergentes en Pediatría Social](#), Granada, 6, 7 i 8 d'Octubre del 2011

PROPERES ESDEVENIMENTS D'INTERÈS

Presentació de l'informe de la població mundial 2011 PERSONES I OPORTUNITATS EN UN MÓN DE 7.000 MILIONS. El 31 d'octubre la població mundial arribarà als 7.000 milions de persones, quan fa només 12 anys que vam arribar als 6.000. www.fpfe.org.

26 d'octubre, Madrid. Sala Miguel de Cervantes, Casa de América, Plaza de Cibeles 2 / Hora: 11 del matí.

Es prega confirmació: General - Filomena Ruggiero, fruggiero@fpfe.org, Premsa - Liliana Marcos, lmarcos@fpfe.org

Newsletter Núm. 30, agost del 2011

ADOPCIIONS, FAMÍLIES, INFÀNCIES

SOBRE LES IL·LUSTRACIONS

Lauraballa,

pintora i il·lustradora italiana, pinta amb els colors i les paraules, amb els somnis i amb els gats.

Té una petita botiga, amb el que sembla la porta a un altre món, ple de colors i d'històries on hom pot anar a trobar-la perquè ens comparteixi els seus desitjos, el seu art i el seu món.

Un món estrany i lluminós, d'aquests que et fan veure tot amb altres ulls i et recorda les coses petites, les que oblidem amb massa freqüència.

Sara Marconi

<http://www.lauraballa.it/home.html>

SOBRE L'AUTORA DELS CONTINGUTS D'AQUEST NÚMERO

Mara E. Martínez Morant,

Llicenciada i Doctora en Antropologia Cultural i Social per la Universitat de Barcelona.

És professora d'Antropologia a Bau, Escola Superior de Disseny (centre adscrit a la Universitat de Vic) i és membre del grup Família i Parentiu de la Universitat de Barcelona.

És una apassionada de l'Antropologia Feminista, de l'Antropologia del Cos i de l'Antropologia Visual, pel que les seves investigacions i treballs es desenvolupen en aquests àmbits.

Amant declarada dels animals no humans, té, entre els seus projectes a mig termini, l'estudi de la vida dels gats com a familiars per afinitat a les famílies.

Una paraula que la defineix és: curiositat. Una frase que li agrada: qui té por a patir, pateix de temor (proverbi xinès).

Newsletter Núm. 30, agost del 2011

ADOPCIONES, FAMILIES, INFÀNCIES

5º Congreso Internacional AFIN

La tríada en la adopción, el acogimiento y la reproducción asistida: el lugar de la familia de origen

25 y 26 de noviembre

Residencia de Investigadores

C/ Hospital, 64

08001 Barcelona

Fotografía: Miguel Gaggiotti

Habrà traducció simultànea del anglès, francès y lengua de signos

Con la colaboración de:

ADOPTANTIS
Información, Preparación
y Asesoría a la Adopción

info.afin@afin.org.es

Newsletter Núm. 30, agost del 2011

ADOPCIONES, FAMILIES, INFÀNCIES

JORNADA I 25 de noviembre

9:00-9:30

Acreditaciones

9:30-10:15

Apertura

Teresa **Cabré Monné**. Decana de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad Autónoma de Barcelona

Diana **Marre**. IP del Grupo de Investigación AFIN (Adopciones, Familias, Infancias) y profesora del Departamento de Antropología Social y Cultural de la UAB

10:15-11:45

Mesa redonda: La familia de origen en la adopción y el acogimiento

Carmen **López Matheu** (UB-AFIN)

Lila **Parrondo Creste** (Adoptantis-AFIN)

Isabel **Miralles González** (UB)

Presenta: Nadja **Monnet** (UAB)

11:45-12:15

Pausa café

12:15-13:15

Primera sesión:

La 'adopción abierta': más de treinta años entre lo personal y lo profesional

Barbara **Yngvesson**, (Hampshire College, Massachusets, EEUU), antropóloga social y madre adoptiva de una adopción 'abierta' en Estados Unidos

Presenta: Paola **Galbany** (UAB)

13:15-15:00

Pausa Comida

15:00-16:00

Segunda sesión

Abriendo la adopción internacional: experiencias de madres biológicas y padres adoptivos.

Riitta Högbäck (Department of Social Research. University of Helsinki, Finlandia).
Desarrolla un proyecto de investigación con familias adoptivas finlandesas y madres biológicas sudafricanas que han dado sus hijos o hijas en adopción.

Presenta: Elena **Castillo** (UB)

16:00-17:00

Tercera sesión

La familia biológica: experiencias e historias personales

Dolores **Chumilla**. Madre biológica de una niña dada en adopción.

Presenta: Ana **Berástegui Pedro-Viejo** (UPCom)

17:00-18:00

Tercera sesión

Entre el nacimiento y la adopción: el lugar de las familias de acogida

Paloma Gay y Blasco (Department of Social Anthropology. University of Saint Andrews, Scotland, Reino Unido). Antropóloga y madre adoptiva de una adopción 'con contacto' con la madre de acogida de su hija.

Presenta: Marta **Bertran Tarrès** (UAB-AFIN)

18:00-18:30

Pausa café

18:30-19:30

Cuarta sesión

China: la perspectiva del país de origen sobre las familias de nacimiento y las de acogida de niños y niñas dadas en adopción

Zhang Zhong, Ex director del Centro Chino de Adopciones y actual director de la China Social Welfare Education Foundation

Presenta: Vinyet **Mirabent** (FVB)

19:30-20:00

Coloquio

Jornada II
26 de noviembre

09:30-10:30.

Mesa redonda:

El lugar de los y las genitores en la parentalidad subrogada y por reproducción asistida

Anne **Cadoret** (CNRS)

Carme **Fitó** (UB)

Mariana **De Lorenzi** (Abogada especialista en Derecho de Familia y mediadora)

Presenta: Mara **Martínez Morant** (BAU, Escola Superior de Disseny centro adscrito a la Universitat de Vic)

10:30-12:00

Quinta sesión

La maternidad y paternidad por gestación subrogada

Naina **Patel**. Directora de la clínica Akanksha Infertility & IVF Hospital, Anand, Gujarat, India

Caroline **O'Flaherty**: madre de una niña por gestación subrogada

Hugo **Ruiz**: padre de un niño por gestación subrogada

Presenta: Diana **Marre** (UAB-AFIN)

12:00-12:30. Pausa café

12:30-13:30

Sexta sesión:

El contacto con la familia biológica desde los servicios de salud pública en Reino Unido

Carmen **Pinto**. Consultant Child & Adolescent Psychiatrist

Anouk **Houdijk**. Chartered Clinical Psychologist.

Conduct, Adoption & Fostering Team (CAFT)

Presenta: Natàlia **Barcons** (UAB-AFIN)

13:30-15:00

Pausa comida

15:00-16:00

Séptima sesión

Sobre una adopción nacional 'cerrada' que se abrió. Experiencias personales

Kate **St. Vincent Vogl**: Escritora e hija adoptiva que recuperó la relación con su madre biológica

Presenta: Beatriz **San Román Sobrino** (UAB-AFIN)

16:00-17:00

Octava sesión

Sobre cómo una adopción internacional 'cerrada' puede 'abrirse'. Experiencias personales

Sandra **Bethencourt López**, Madre adoptiva de una adopción internacional en Etiopía cerrada que se transformó en 'abierta'

Presenta: Virginia **Fons** (UAB)

17:00-17:30

Pausa café

17:30-19:00

Novena sesión

De Holanda a China y viceversa. Experiencias personales

Wilma **Leermakers** & James Cristian **Kuijper**. Padres adoptivos de una niña nacida en una familia de origen chino con quienes recuperaron la relación

Presenta: Rosa **Mora** (CRIA-AFIN)

19:00-19:30

Coloquio

19:30-20: Cierre

Dolors **Comas d'Argemir Cendra** (URV-AFIN), Catedrática de Antropología Social, Universitat Rovira i Virgili

Esther **Grau Quintana** (CRIA-AFIN), Psicóloga Clínica.

Con la colaboración de:

BOLETIN DE INSCRIPCIÓN PARA EL 5º CONGRESO
INTERNACIONAL AFIN

La tríada en la adopción, el acogimiento
y la reproducción asistida:
el lugar de la familia de origen

Barcelona, 25 Y 26 de noviembre de 2011

NOMBRE Y
APELLIDOS:

DNI:

DOMICILIO:

CIUDAD Y C.P.

PROFESIÓN

E-MAIL:

TELÉFONO:

FAX:

PAGO DE LA RESERVA

95 euros hasta el 20 de octubre
120 euros hasta el día del congreso

Pago por ingreso/transferencia bancaria a la cuenta 5º Congreso AFIN :
2100 0815 56 0200716513 – indicando nombre y apellidos completo.

El precio incluye:

- materiales del congreso
- pausas cafés
- traducción simultánea

Para las comidas de ambos días se proporcionará una lista de sugerencias de diferentes tipos y precios en los alrededores de la Sede del Congreso.

La sala tiene un aforo limitado a 120 personas por lo que la inscripción se hará por riguroso orden de llegada de la ficha de inscripción e ingreso bancario.

Visita nuestra web: www.afin.org.es

Síguenos en:

Twitter: @GrupoAFIN

Facebook: AFIN Barcelona

<http://afines.blogspot.com/>

Con la colaboración de:

